

Italije. Že 1941. pa je KP Jugoslavije začela z akcijo med hrvaškim in slovenskim prebivalstvom za vključitev v narodnoosvobodilno borbo Jugoslavije.

Ivan Cuculić predstavlja dva svoja prispevka, o formiranju okrožnega komiteja KP Hrvatske za Gorski kotar v novembru 1942 in o »Bjelolasičkom maršu« 2. brigade 13. primorsko-goranske divizije februarja 1944. Mladen Plovanić opisuje prve partizanske diverzantske akcije v letu 1941 na primorsko-goranskem področju.

Naslednjih pet prispevkov govori o kulturni dejavnosti med NOB na področju Istre, Gorskega kotarja in otoka Krka.

V rubriki Građa velja omeniti dokaj obsežno gradivo, ki ga je zbral Mihael Sobolevski, o sodelovanju KPJ na volitvah v ustavodajno skupščino v Gorskem kotarju in Hrvatskem primorju 1920. leta.

V drugi številki Historije je tudi veliko bibliografskih prispevkov. Marija Sentić je pripravila bibliografijo Izdavačka djelatnost organa NOP-a Istre, Hrvatskog primorja i Gorskog kotara 1944—1945, Petar Strčić pa bibliografijo Radnički, antifašistički, komunistički i narodnooslobodilački pokret Istre, Kvarnerskog primorja i Gorskog kotara. Po mnenju avtorja je ta bibliografija le »prilog bibliografiji«, vendar je, kljub temu da obsega le samostojne knjige in brošure, dokaj obsežna, predvsem pa nadvse potrebna, saj vlada pri bibliografski obdelavi tega področja velika praznina.

Omenili bi še prispevek Antuna Girona, ki je sestavil bibliografijo del o delavskem gibanju in NOB Petra Strčića, silno plodovitem (nad 350 bibliogr. enot) zgodovinarju, ki se v zadnjem času uveljavlja s svojimi tehnimi prispevki o zgodovini Krka, Reke in Istre v 20. stoletju.

Drugi zvezek Historije zaključujejo obširne ocene in poročila o različnih publikacijah.

Lilijana Trampuž

Dr. Milan Ževart, Narodnoosvobodilni boj v Šaleški dolini. Ljubljana 1977, str. 681, ilustrirano.

Dr. Milana Ževarta, dolgoletnega ravnatelja Muzeja narodne osvoboditve Maribor, poznamo kot dobrega raziskovalca in pisca mnogih člankov, razprav in knjig iz zgodovine narodnoosvobodilnega boja na slovenskem Štajerskem. Poznamo ga tudi kot urednika z vsem potrebnim spoštovanjem izdane zbirke poslovilnih pisem žrtev za svobodo v slovenski Štajerski. Njegovo najobsežnejše delo o narodnoosvobodilnem boju v Šaleški dolini je doktorska disertacija, ki jo je spomladi 1974 uspešno zagovarjal na Filozofski fakulteti Univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani.

O narodnoosvobodilnem boju na posameznih območjih Slovenije je izšlo že nekaj del, vendar po zasnovi, širini zajete problematike, metodologiji raziskave, odgovorih na postavljena vprašanja, tehnosti sklepov itd. nobeno delo ni tako izčrpno in popolno, kakor je ta Ževartova knjiga. Pozna se, da se je pisec že dvajset let (od seminarske naloge na univerzi) temeljito ukvarjal z raziskovanjem te teme, saj je o narodnoosvobodilnem boju v Šaleški dolini napisal že več preglednih študij in člankov, in da je popolnoma upošteval na-

potila za pisanje preglednih orisov narodnoosvobodilnega boja na posameznih območjih Slovenije. Zato bi lahko rekli, da smo z Ževartovo monografijo o narodnoosvobodilnem boju v Šaleški dolini dobili vzorec za nadaljnja prizadevanja v tej smeri, vzorec, ki se mu naj pisci skušajo vsaj približati, če ga iz razumljivih razlogov pač ne bi mogli doseči.

Ževartova monografija je pravo znanstveno delo, saj jo je napisal po vseh dosegljivih zgodovinskih virih, s kritično uporabo literature in po zgodovinski kritični metodi. Pisec ni samo virov uporabljal, temveč jih je tudi kritično ocenjeval. Če ni imel na voljo arhivskih virov, je iskal spominske vire, te je iskal tudi za dopolnitev ali preverjanje arhivskih virov. Njegova obravnava snovi je poglobljena, saj nenehno razmišlja in primerja, ugotavlja in sklepa.

Pisec je obsežno snov (635 strani, od tega 121 strani ali 1213 opomb z dopolnilnimi podatki ali navedbami virov in literature) smiselno in preudarno razdelil v poglavja in podpoglavja. V poglavja je namreč združil snov o posameznih razvojnih fazah narodnoosvobodilnega boja v Šaleški dolini in za mejnike teh faz ni uporabljal mejnikov splošnega razvoja NOB v Sloveniji. Iskal in našel jih je torej v razvoju narodnoosvobodilnega boja na obravnavanem območju. Snov je razdelil na deset poglavij. V prvem poglavju (str. 9—75) je zelo pregledno in strnjeno prikazal Šaleško dolino pred aprilom 1941, tj. pred nemško okupacijo. V drugem poglavju (str. 76—167) je sistematično prikazal začetek nemške okupacije in okupatorjeve ukrepe na različnih področjih. Naslednjih sedem poglavij je posvetil prikazu nastanka in razvoja narodnoosvobodilnega boja. V tretjem poglavju, ki je razumljivo tudi najkrajše poglavje (str. 168—177), je prikazal priprave na vstajo od aprila do 7. julija 1941, ko so po napisni akciji šaleški komunisti in člani SKOJ odšli v partizane in ilegalo. V četrtem poglavju (str. 178—251) obravnava oboroženo vstajo in razvoj narodnoosvobodilnega boja od prve oborožene akcije do konca marca 1942, v petem (str. 252—342) osvobodilno gibanje od konca marca do začetka oktobra 1942, ki pomeni tudi eno najbolj zanimivih in razgibanih obdobjev, v šestem (str. 343—398) osvobodilno gibanje od začetka oktobra 1942 do srede septembra 1943, v sedmem (str. 399—474) osvobodilno gibanje od srede septembra 1943 do konca aprila 1944, v osmem (str. 475—569) narodnoosvobodilno vojno od konca aprila do začetka decembra 1944, tj. obdobje, v katerem se je narodnoosvobodilni boj najbolj razmahnil, in v devetem (str. 570—624) NOB od začetka decembra 1944 do osvoboditve maja 1945. Deseto poglavje (str. 625—635) je posvetil opisu partizanskih ustanov in njihovega delovanja v Šaleški dolini oziroma šoštanjskem okraju v letih 1944—1945. Konec monografije pomenijo opombe o virih in literaturi (str. 636—648), seznam padlih borcev in žrtve fašističnega nasilja iz Šaleške doline (str. 649—662), kazalo osebnih imen, ki sta ga sestavil Z. Rogl in F. Lešnik (str. 663—667), in pregled vsebine. Večino poglavij je avtor razdelil v podpoglavja in tako napravil monografijo še bolj pregledno.

Pisec je vsemu razvoju narodnoosvobodilnega boja v Šaleški dolini poklonil enako mero pozornosti. Pri vseh poglavjih je skušal enako pozorno slediti vojaškemu in političnemu razvoju, ugotavljati vplive vojaških dogajanj na politične razmere in delo, razpoloženje prebivalstva in obratno. Opis vojaških dogajanj je podrobnejši takrat, ko gre za partizanske enote, ki so imele

svoje stalno operacijsko območje v Šaleški dolini, ali pa za pomembnejše operacije večjih enot 4. operativne cone (napadi na Velenje in Šoštanj ter železnico). Prav je storil, da se ni spuščal v podrobnejši opis posameznih akcij in operacij brigad in njihovo zgodovino, ker bo za to ustreznije mesto v zgodovini brigad te cone.

Dr. Ževartu je treba dati priznanje za to, da je na koncu vsakega poglavja skušal oceniti položaj narodnoosvobodilnega gibanja v vsakem obdobju in ga primerjati s prejšnjim obdobjem ter ugotoviti njegove razsežnosti, nihanja in vrhunce. To je sicer delal že v svojih prejšnjih pregledih zgodovine narodnoosvobodilnega boja v Šaleški dolini, vendar so v tej knjigi ocene poglobljene in širše.

Znanstveni izsledki v Ževartovi knjigi so tako tehtni, da bodo ostali; čas in nadaljnja raziskava zgodovine narodnoosvobodilnega boja na Štajerskem jih bosta spremenila bolj malo. Zato je popolnoma upravičeno, da je dr. Ževart za to svojo knjigo prejel več vidnih priznanj in nagrad, tako nagrado vstaje slovenskega naroda, nagrado 4. julija in nagrado Sklada Borisa Kidriča.

Tone Ferenc

Dušan Bilandžić, Historija Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, Glavni procesi. Školska knjiga, Zagreb 1978; 463 strani.

Petintrideset let po osvoboditvi in petintrideset let po zmagi socialistične revolucije in graditve socialističnega družbenega reda v Jugoslaviji so se za to obdobje, ki večkrat ne nosi še niti oznake »polpretekla doba«, začele zanimati družboslovne znanosti, predvsem politologija. V zadnjih letih smo dobili vrsto del o povojnem razvoju naše države in družbe, med katerimi jih je največ osredotočenih na obravnavanje samoupravljanja, toda ne z zgodovinskega, temveč s politično-politološkega stališča. Med temi deli so se zgodovinskemu pregledu povojnega razvoja Jugoslavije najbolj približala dela dr. Dušana Bilandžića, profesorja Fakultete političnih nauka Sveučilišta u Zagrebu in člana CK ZKH. Čeprav Bilandžić ni zgodovinar, je pri obravnavanju te, danes že zgodovinarske teme, začel delno uporabljati metodologijo zgodovinopisja, kljub temu pa njegova dela niso »zgodovinarska«, pa čeprav podaja v njih »zgodovino« povojnega razvoja socialistične Jugoslavije. V vseh dosedaj objavljenih delih so naslovi kazali, da ne želi podati »zgodovine«, temveč oris družbenega in ekonomskega razvoja socialistične Jugoslavije, zlasti pa razvoj samoupravnih družbenih odnosov. V zadnji knjigi je podal zgodovino socialistične federativne republike Jugoslavije s poudarkom na glavnih procesih. To pa naj bi bila že zgodovinska sinteza tridesetletnega razvoja naše države.

Dušan Bilandžić sledi v tej knjigi, kot že tudi v prejšnjih, glavne procese v okviru štirih ključnih problemov, za katere pravi, da so ti zgodovinski problemi v glavnem prevladovali v vseh etapah dosedanjega družbenega razvoja skupne države jugoslovanskih narodov in narodnosti od leta 1918 do danes. To so: